

Наталія Сущенко,
вчитель зарубіжної літератури,
Малинський ліцей №4,
e-mail: suschenko@school4one.net;

Антоніна Плечко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Поліський національний університет,
e-mail: antonia43@ukr.net

**ВИЯВ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ
НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Одним із пріоритетів сучасної стратегії розвитку української школи є дитиноцентризм та максимальне розкриття інтелектуального розвитку учня, зокрема, і його творчих здібностей. У складний час російсько-української війни, систематичних повітряних тривог, перебування в укриттях, роль художньої літератури у житті молодого покоління українців зростає. Гуманітарні дисципліни, які викладаються за шкільною програмою у старших класах, допомагають розвивати природній творчий потенціал обдарованих школярів, сприяють вихованню патріотизму. Загальновідомий факт, що патріотизм починається з любові до домівки, з вулиці та місцевості, де ти народився і зростаєш, з любові до материнської мови тощо.

Діти, які перебувають в Україні, навчаються тут, стають більш вразливими до обставин, безпорадними, тривожними, втрачають мотивацію до навчання, перебувають у постійному стресі, і, як наслідок, знижується їх успішність. На допомогу учням приходять вчителі-предметники, зокрема і словесники. Адже письменництво є художнім життєписом суспільства, що дає потужний громадянський, освітній та виховний поштовх. Основне завдання вчителя-словесника – розвивати гносеологічну діяльність школярів, сприяти правильному сприйняттю та розумінню змісту відтвореного у літературних творах суспільного життя, дослідити нагальні проблеми сьогодення. Часто ми сприймаємо старшокласників як дітей, але їх погляди на життя та людські цінності через їх прозові та поетичні доробки вражають нас «дорослим» сприйняттям речей. Тому обдарованих дітей з власним оригінальним світосприйняттям, особливим світоглядом слід у колективі підтримувати та заохочувати.

Творчість старшокласників, методи та форми розвитку учнівської прози та поезії неодноразово ставали предметом дослідження М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Караман, М. Карпін, І. Маріуц, О. Савченко, О. Овчарук та інші. Розвиток здібностей у філологічно обдарованих дітей досліджувала лінгводидактиня О. Холодна, написання есе на уроках словесності – О. Гук, О. Дияк, К. Климова, Т. Лісенко, Т. Магдич та інші [5; 1; 3; 4].

Проблема вияву та підтримки обдарованих учнів сьогодні є досить актуальною і вимагає від учителів вміння працювати у творчому режимі, нестандартних напрямках, постійно удосконалювати професійну діяльність, створити свою творчу лабораторію або учнівський літературний гурток, опанувати специфіку нових методів роботи зі здібними учнями [5].

Учень як творча особистість формується під час написання творчих робіт. При підготовці до написання твору школяр опрацьовує джерельну базу за певною тематикою, аналізує та систематизує отримані знання, вчиться відрізняти «фейки» від правдивої інформації, розвиває критичне мислення. Всі ці види діяльності дають змогу особистості розкрити свої творчі вміння. Водночас пам'ятаймо, що творчий учень починається із творчого вчителя [5]. Саме тому вчитель повинен приділяти увагу саморозвитку та самовдосконаленню себе як творчої особистості. К. Климова зауважує: «Уміння створювати текст, підпорядкований комунікативній меті (поінформувати, вплинути на розум і душу, переконати у правильності/хибності певної думки, поділитися враженнями та почуттями), є неодмінною ознакою розвиненої мовної особистості» [1, с. 300].

Розглянемо теоретичні міркування науковців про написання есе на уроках мови та літератури. Дослідники відзначають основні ознаки сучасного есе: актуальність, свобода форми та змісту, наявність кількох тем в одному тексті, різноманітність композиційної побудови (лінійної – поступове розгортання думки; циклічної – аргументація однієї тези; фрагментарної – стисло висловлені думки та відчуття); спонтанність критичних, підкреслено неупереджених міркувань автора, спрямованість на адресата [1, с. 300]. Науковиця Т. Магдич наголошує на тому, що есе – самостійна творча робота, особливістю якої є індивідуальний характер бачення проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу [4, с. 192]. Лінгводидакти підкреслюють, що написання есе на уроці сприяє розвитку не лише зв'язного мовлення, а й лінгвокреативності; активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів 10-11 класів та підвищує інтерес до предмета, дає змогу втілити професійне спрямування на уроці [4, с. 192]. Аналізуючи досвід написання есе на уроках

української мови та літератури, зарубіжної літератури, освітяни-дослідники виокремлюють такі форми есе: самостійна творча робота із запропонованої теми (домашня робота); 30-хвилинна контрольна робота під час уроку; вільний твір для закріплення й опрацювання нового матеріалу (10-15 хвилин); 5-10 хвилинний твір з метою проведення підсумку уроку [4, с. 192].

Освітяни акцентують увагу на тому, що творча робота на уроці – це особливий вид учнівської діяльності, який передбачає інтенсивну роботу мозку, опанування навичок пошукової діяльності, і як наслідок формує певний світогляд, почуття життєрадісності, стає помічником у розвитку мислення, розширює кругозір та розвиває естетичні смаки [3]. Звичайно, не кожен учень стане письменником, проте такий вид діяльності формує вміння стисло і глибоко висловлювати думки, сприяє розвитку критичного мислення, розвиває творчу уяву в учнів, а в обдарованих дітей – прихований талант.

Наведемо деякі уривки з учнівських робіт Малинського ліцею №4 (Житомирщина):

Людина людині друг чи ворог?

XXI століття... Час воєн, катаклізмів, катастроф; час, коли у бурхливому вихорі існування видозмінюються споконвічні цінності; час, коли перед людиною відкриваються нові обрії – знадливі, спокусливі; від її дотику руйнуються мури традицій; час коли яскраве полум'я цікавості спопеляє усталені норми, а серед згарища її вправні руки, руки людини, зводять величний храм Новаторства. Це століття, коли людина, будучи всесильним гігантом думки, безпомічною маріонеткою борсається у тенетах буття; розкривши таємниці атомної зброї, сама гине від її могутності; покоривши космос, розгублено розводить руками – що там? Кожного дня вона снує своє життя серед тисяч, мільйонів таких, як сама, і разом з тим, людина одинока, самотня. Часто у тяжкі хвилини розчарувань і невдач вона розпачливо кличе на допомогу, благає про розуміння і підтримку, а у відповідь – такий же крик-молитва, крик-голосіння. Людина сама, одна серед «вовків». Стає моторошно, коли, уявивши безкрайні простори всесвіту, розумієш, що ми, можливо, єдині живі істоти, які загубилися між космічного пилу і зірок, а це страшніше усвідомлювати масштаби людської

бездушності, коли бачиш, як убиває, знищує людина інших, забуваючи про самотність не тільки у духовному, а й у реальному, фізичному світі. «Людина – добра, але вона вбиває свого брата, зраджує свого ближнього, душить такого, як і сама, спопеляє інших, несе світові смерть. Людина – добра, бо вона помирає заради свого брата, заступається за ближнього, допомагає такому, як сама, братається з іншими, несе світові життя», – писав Ернст Шумахер, стверджуючи поривання людського єства і вказуючи на їх сутність. Людина – добра, милосердна, жорстока, підла? Яка ж вона? (Прохорчук Альона).

**Мої роздуми про героя оповідання Г. Белля
«Подорожній, коли ти прийдеш у Спа..»**

Ніколи не кричав від болю: я – чоловік. Ніколи не почував себе безпорадним: я – чоловік. Ніколи не благав помилувати: я – чоловік. А тепер стою на колінах і волаю про допомогу, бо безсилий припинити криваву різню, шалене гульбище смертей і насильства. Стою на перехресті тисячоліть, захлинаючись кров'ю. Винних нема – мов сліпі кроти позаривалися в темінь, тікаючи від сонячної істини. Винних нема, тому коли придуть Вищі Судді карати злочинців, знайдуть єдиного вбивцю, божевільного від розпуки, на роздоріжжі віків. Я не тікаю, чекаю смерті: не зможу дивитися в очі посиротілим матерям – бездіяльній, немічній. Проходитиму щораз повз них і каратимусь, що не зупинив головорізів, щоденно читатиму в мертвих очах свій вирок. Господи, змилуйся! Десять життів в обмін на моє, хоча б п'ять... Ну, не мовчи! Зависока ціна за моє безвольне існування? Тоді хоча б одного, молодого, спраглого до життя, верни до матері, воскреси у її згаслих очах полум'я любові. Мовчиш... Чи ти не бачиш тих здичавілих нащадків, що війни розпалюють для своїх п'яних бенкетів, тих шурів владолобних, що душевні промови виголошують на могилах своїх жертв. Їх, організаторів, мільйони; їх, виконавців – мільйони; нас – посібників – мільярди... Плачу від безсилля, а дурні сучасники поодягали вбивць в ікони та моляться на них. Хочеться підбігти до цих ідолопоклонників і запитати: «Невже насильство і смерть стали вашою релігією?!» Хочеться позакривати їхні роти, що пристрасно шепочуть оди-молитви, проте зупиняюсь,

згадуючи свої роки сліпоти. Люди, на що надихають вас ті ідоли, ненаситні, жадібні?.. Німуєте, а я вибухаю людським болем, людською совістю обертаюся: годі скніти біля ніг злодюг! Досить війн і смертей, ненависті та дикої злоби! Геть, сліпота! Скидаю маску байдужості – і бачу Сонце...

...Читаючи оповідання, помічаємо, що нібито переглядаємо фільм: як окремі кадри, проходить перед очима той чи інший епізод. Однак постійно тривожимось разом із героєм: невже це той рожевий замок із чарівного дитинства? Воїну страшно, адже таблиці з іменами полеглих також штамповані: хіба щось значать вони, молоді й «зелені» хлопці, коли попереду – завоювання всього світу? Страшно і моторошно від обірваної фрази: «Пішов зі школи на фронт і поліг за...». За що полягли тисячі отаких дітей? Хіба варта сутана слави, щоб через неї вбивати невинну молодість, калічити юність?.. Автор навмисно влітає в полотно твору згадки про античні часи: здається, смерть і краса не сумісні, але помічаємо вишукані вази з римських оригіналів, макет Парфенону, обличчя Зевса. Мабуть, Генріх Белль хоче показати, що хоч ми й живемо у добу прогресу (дійсно, адже навіть сучасна зброя і зброя часів Цезаря – це різні речі), але нічого не змінилося, бо так само гинуть люди через жадобу влади, слави й грошей, так само вирують пристрасті, так само немилосердно лються ріки крові.

Війна... П'ять літер, а стільки покалічених життів, стільки смертей і лише з десяток гітлерів, що тішаються, споглядаючи муки матерів і дітей, плач дорослих чоловіків. Письменник-антифашист відкриває очі тим «романтикам», які вірять, що війна принесе їм багатство і популярність. Дехто заперечить, адже Гітлер був для тих, хто йшов у бій з його ім'ям на вустах, героєм, кумиром. Однак вожді, що зійшли на трон по крові, царюють доти, доки тримається на їхній голові корона, і одразу ж стають злочинцями, коли позбуваються влади, а проста людина все життя і навіть після смерті носить свою невидиму корону...

Війна – біда: була – нема, прийшла – пішла, як та чума. А залишила сто смертей, сто ненароджених дітей у покалічених людей. Вогонь гримить... Куля летить. Життя – лиш мить, її й прожить. І за цю хвилину я зрозумів: людина – ось цінність

едина...Минула хвилина. Вогонь не гримить... Лиш дуб шелестить про те, що любить ми мусимо, любить. По полю пустому, смертями густому вертаю додому крізь болі і втому. Іду до криниці напиться водиці пізнання з правиці. А в тому пізнанні зринають востаннє слова: «Шукай друзів, людино! Їх ціла планета...» (Прохорчук Альона).

Про любов

Люби, люби, не бійся ти! / Цей світ же мертвий без кохання.

*Любов ти у собі знайди! / Не бійся гіркості прощання!
Кохай і смійся досхочу, / Дай серцю ніжну насолоду,
Тримай же мить оцю чудну, / І не ховай в душі негоду!
Наш світ проклятий ти зруйнуй / І знищ усі незгоди!
Його ти серцем розфарбуй, / Співай коханню оди!*

(Іван Гданський)

Підсумовуючи, можемо зазначити, що робота вчителя над розвитком творчого потенціалу учнів на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури – це могутній орієнтир для здібних, особливих учнів у виборі подальшого життєвого шляху, який формує активну життєву позицію, громадянську відповідальність, відданість Батьківщині.

Список використаних джерел

1. Климova К. Я. Есе як прийом розвитку текстотворчої компетентності здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови професійного спрямування / Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики : монографія / за ред. Е. Пелихати, О. Петришиної. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 352 с. С. 297–306. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl
2. Лиховид І. Не знаю про що писати – чому дітям тяжко даються твори та які вправи покращать їхні навички письма / Нова українська школа. Смартосвіта. URL : <https://nus.org.ua/articles/ne-znayuy-pro-shho-pysaty-chomu-dityam-tyazhko-dayutsya-tvory-ta-yaki-vpravy-pokrashhat-yihni-navychky-pysma/>

3. Лісненко Т. С. Розвиток творчого потенціалу учнів на уроках словесності (із досвіду вчителя української мови та літератури вищої категорії, вчителя-методиста Лісненко Т. С.). Роменська загальноосвітня школа-інтернат I-II ст. імені О. А. Деревської. URL : <https://naurok.com.ua/stattya-dosvid-rozvitok-tvorchogo-potencialu-uchniv-na-urokah-slovesnosti-140276.html>

4. Магдич Т. Есе як лінгводидактичний метод формування ключових компетентностей учнів 10-11-х класів на уроках української мови // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 2 (8). С. 191–193. URL : https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl

5. Холодна О. І. Творчий учитель – обдаровані діти. URL : <https://vseosvita.ua/library/statta-tvorcij-ucitel-obdarovani-ucni-174904.html>